

СТИМУЛЯЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ТВОРЧОЇ І НАУКОВОЇ ПРАЦІ СТУДЕНТІВ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПОБУДОВИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПО КРЕДИТНО-МОДУЛЬНІЙ СИСТЕМІ

Ж. Л. Козіна

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Вступ. В даний час освіта України переживає важливий етап — перехід на кредитно-модульну систему [2, 4, 5, 8]. Цей перехід, напевно, може мати деякі протиріччя, головне з яких — перебудова свідомості студентів і викладачів убік підвищення самостійності і свідомості в навчанні. Це може мати як безумовно позитивні сторони, так і негативні.

Позитивні моменти підвищення ступеня свідомості в процесі освоєння знань полягають, насамперед, у тім, що студент починає працювати самостійно, усвідомлює мету свого навчання у вузі, усвідомлює, що його недостатній рейтинг у навчанні може відбитися на його майбутній професійній діяльності. Це буде могутнім поштовхом у розвитку творчих здібностей студентів, розкритті їхньої індивідуальності. У цьому зв'язку однією із форм творчої роботи студентів є наукова праця.

Однак перехід на кредитно-модульну систему може мати і деякі недоліки в основному організаційного характеру. Наприклад, замість самостійної роботи ті студенти, що не можуть учитися без постійного контролю і понукання, напевно різко скоротять час, що відводиться на навчання. Крім того, недолік літератури і методичних розробок також буде серйозною перешкодою при переході на кредитно-модульну систему.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дослідження проведене відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту на 2001—2005 рр. за темою 1.2.18. «Оптимізація навчально-тренувального процесу спортсменів різного віку і кваліфікації в спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0101 U006471).

Ціль роботи: запропонувати можливі методи викладання, що стимулюють самостійну творчу і наукову працю студентів.

Методи дослідження: аналіз літературних даних, аналіз досвіду роботи вузів, аналіз оформлення вітчизняних і закордонних друкованих видань, метод регуляції фізичного навантаження Г. Борга, метод відеозйомки з наступною комп'ютерною обробкою даних.

Результати дослідження показали наступне. Для того, щоб перехід на кредитно-модульну систему мав винятково позитивні придбання в

сфері освіти, необхідно, на наш погляд, внести деякі коректування в систему роботи зі студентами. Ці коректування мають на увазі наступне. В даний час у процесі викладання акцентується увага на засвоєння необхідної кількості знань. Студентам начитується матеріал, що вони повинні ледве чи «не слово в слово» вивчити. Це, безумовно, важлива частина навчання, і вона завжди буде мати місце в освіті. Однак цей метод не дає можливості розкрити творчі здібності кожного студента, не стимулює його до саморозвитку і самовдосконалення. Іншими словами, цей підхід не змушує студента самостійно йти в бібліотеку, щось там шукати, читати, аналізувати, думати, робити висновки. А виходить, що не розвивається його творчий початок, не розвивається він сам як особистість і як фахівець.

Тому більш правильним було б доповнювати просте «начитування» матеріалу постановками різних проблем, які вимагають свого рішення, тобто піднесення матеріалу на проблемному рівні. Звичайно, не завжди можна знайти проблему в очевидних істинах, але, проте, це можливо. У цьому випадку будуть активізуватися творчі здібності студентів, їхнє бажання до самовдосконалення і саморозвитку.

Крім того, необхідно поступове розширення кількості і поліпшення якості навчальних і методичних посібників, які дуже необхідні для самостійної роботи студентів. Навчальні посібники також повинні бути побудовані так, щоб розкривати творчі здібності студентів. Для цього вони повинні містити не тільки необхідний програмний матеріал, але і бути оснашені прикладами з життя, щоб кожен студент міг знайти там щось корисне для себе.

Іншою відмінною рисою навчальних посібників майбутнього повинно бути їхнє широке оснащення ілюстративним і схематичним матеріалом. Уже відомо [1], що як навчальний текст краще сприймається той, який містить ілюстрації, схеми, розбитий на окремі блоки, що можуть бути виділені кольором чи якимось ще. Цю особливість людського сприйняття друкованого тексту помітив ще Люис Кэрролл у книзі «Аліса в країні чудес» [7], коли на самому початку своєї повісті розповідає про те, що Аліса заглянувши в книжку, яку читала її сестра, подумала, що таку книжку читати не можна, адже в ній «ні карти-

нок, ні розмов». Хоча студенти, звичайно, далеко не в тім віці, що Аліса, їхнє сприйняття друкованого тексту працює за тим самим принципом: у книзі вони теж шукають «картинки і розмови». Для навчальних посібників це означає наявність ілюстративного матеріалу, схем, діаграм, виділень кольором текстових блоків і т.д.

За цим принципом побудовані багато підручників на Заході, у країнах, які уже давно ввели Болонську систему навчання.

У цьому зв'язку дуже важливим аспектом є також створення навчальних фільмів, що повинні гармонійно сполучатися з піднесенням програмного матеріалу.

У системі освіти багато методів, що стимулюють творчі здібності студентів (і не тільки студентів), які були розроблені раніше, але широко не застосовувалися. До таких методів відноситься метод проблемного навчання, широке використання науково-популярних фільмів, наочних приладь і т.д. В даний час усі ці методи повинні бути «реабілітовані» і удосконалені.

Приведемо деякі методи, які активізують свідому роботу студентів, і дають ефекти не тільки навчання, але і задоволення при їхньому застосуванні.

1. Застосування методики свідомого контролю рівня фізичного навантаження при самостійних заняттях фізичними вправами

Методика являє собою застосування спеціальної шкали суб'єктивної оцінки ваги сприйманого навантаження з 10–15 рівнями градацій [6]. Шкала може використовуватися двома способами — «оцінки» і «програмування». При методі «оцінки» учень називає цифру шкали, якій відповідають його суб'єктивні відчуття ваги навантаження, а при методі «програмування» учень сам регулює інтенсивність виконуваного навантаження. Цей метод активізує свідомий підхід до занять фізичною культурою, знімає страх перед «непосильними» фізичними навантаженнями, дає можливість індивідуалізувати дозування фізичних навантажень.

Як практичне застосування можна використовувати шкали, розроблені Г. Боргом [9, 10], а можна розробляти інші шкали в залежності від задач занять і особливостей контингенту учнів.

Шкали суб'єктивної регуляції фізичного навантаження, розроблені Г. Боргом

Шкала 1. Лінійна шкала оцінки сприйманой напруженості навантаження

- 6
- 7 — дуже, дуже легка
- 8

- 9 — дуже легка
- 10
- 11 — легка
- 12
- 13 — середня
- 14
- 15 — важка
- 16
- 17 — дуже важка
- 18
- 19 — дуже, дуже важка
- 20

Шкала 2. Нелінійна шкала оцінки сприйманой напруженості навантаження

- 0 — нічого абсолютно
- 0,5 — дуже, дуже слабка (ледь відчутна)
- 1 — дуже слабка (легка)
- 2 — слабка
- 3 — середня
- 4 — трохи сильна
- 5 — сильна (важка)
- 6
- 7 — дуже сильна
- 8
- 9
- 10 — дуже, дуже сильна (майже максимальна)
- максимальна

2. Застосування наочних приладь для освоєння техніки в різних видах спорту

Застосування даного методу в практиці роботи зі студентами факультету фізичного виховання обумовлено насамперед тим, що у вуз приходять практично дорослі люди, і їм часто приходиться освоювати незнайомі рухи з інших видів спорту, яким вони не володіють у досконалості. Як відомо, дорослим освоювати техніку рухів складніше, ніж дітям, але, з іншого боку, у дорослих розвита свідомість, яку необхідно максимально використовувати при навчанні незнайомим технічним прийомам. Для освоєння техніки незнайомого виду спорту практичних занять у край недостатньо. Тому безумовний успіх принесе застосування різних методичних розробок для самостійного вивчення студентами.

Для цієї мети можуть бути рекомендовані методичні фільми, а також наочні приладдя, приклади яких приведені нижче (мал. 1, 2).



Рис. 1. Кінограма техніки виконання лову м'яча

Результати застосування наочних приладь показують, що вони викликають інтерес у студентів і можуть широко застосовуватися для ак-

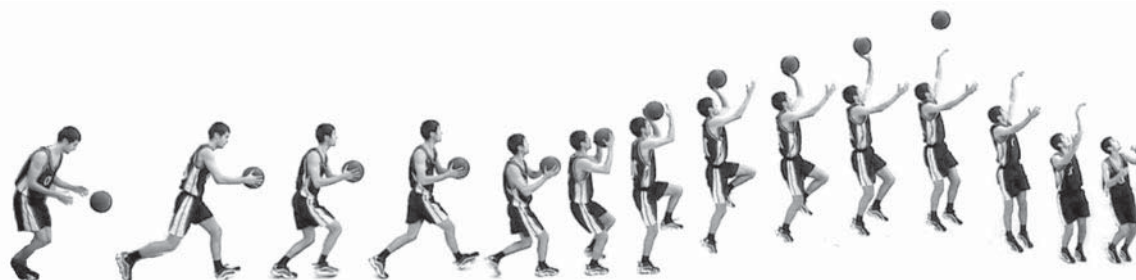


Рис. 2. Кінограма техніки виконання кидка у русі в баскетболі

тивізації свідомого сприйняття техніки виконання спортивних рухів як у «своїх», так і «чужих» видах спорту.

3. Застосування проблемного методу навчання

При застосуванні даного методу навчання [3] студентам (учням) дається приблизно 75 % інформації щодо техніки виконання прийому, і вони повинні самостійно прийти до правильного виконання прийому в конкретних обставинах. Наприклад, вирішити якою рукою краще обвести захисника, який різновид ведення чи передачі краще застосувати, знайти помилки в техніці виконання прийому у свого партнера, та ін.

4. Застосування інших методів активізації свідомості студентів при навчанні у фізичному вихованні

До подібних методів можна віднести наступні:

— широке застосування методів аутогенного та ідеомоторного тренування при навчанні техніці та оптимізації процесів відновлення працездатності;

— застосування вправ, спрямованих на розвиток і вдосконалення почуття часу, наприклад — ведення м'яча 30 с (гравці починають вправу по сигналу, а закінчують згідно своєму особистому відчуттю тривалості 30 с) та ін.

5. Застосування методу організації наукової праці студентів як цілісної системи

Як приклад методу активізації творчої роботи студентів можна привести можливу організацію

їхньої наукової праці. У даній системі науковій праці студентів приділяється невелика частина годин на останньому курсі, а, починаючи з першого курсу, робиться упор на пошук проблеми, яка цікавить студента, у розробку якої він хотів би зробити свій внесок. При цьому студенту пояснюється, що наукова праця — це робота для майбутнього розвитку його улюбленого виду спорту чи тієї області знань, яка його цікавить.

Після того як студент визначиться яка проблема його цікавить, він «прикріплюється» до

наукового керівника, фахівця в даній області, і продовжує працювати разом з ним. При цьому вибір предметів, що студент буде вивчати, будується в зв'язку з основним напрямком його наукової праці, і таким чином, весь процес навчання як би підкоряється одній меті. Це дозволяє виділити головне в навчанні, відповідним чином вибрати предмети для вдосконалого вивчення, активізує здатність до самостійної діяльності. Працюючи над проблемою, яка його цікавить, студент може освоїти і докладно вивчити набагато більший обсяг інформації, чим при «насильницькому насадженні» тих же самих знань поза зв'язком з інтересами і схильностями студента. Подібним чином будувалася наукова праця студентів у центральному фізкультурному ВНЗ колишнього СРСР — ДЦОЛФК (у даний час — РДАФК), який дав дорогу багатьом видатним вченим і практикам спорту. В даний час у зв'язку з переходом на кредитно-модульну систему ця система повинна бути удосконалена і застосована у ВНЗ України.

Висновки. 1. Самостійна творча робота студентів — один з головних аспектів освіти майбутніх поколінь. Для її розвитку необхідно закласти основи саме зараз, коли Україна переходить на Болонську систему освіти. У цьому зв'язку застосування методик, що активізують свідомість студентів і стимулюють їх до самостійної творчої діяльності, має своє майбутнє.

2. В якості методів, що активізують свідому і самостійну роботу студентів, можна застосовувати наступні: методика свідомого контролю рівня фізичного навантаження при самостійних заняттях фізичними вправами; використання наочних приладь для освоєння техніки в різних видах

спорту; проблемного методу навчання; методів аутогенного і ідеомоторного тренування при навчанні техніці й оптимізації процесів відновлення працездатності; вправ, спрямованих на розвиток і удосконалювання почуття часу; методу організації наукової праці студентів як цілісної системи.

У перспективі подальших досліджень передбачається розвиток і практичне освоєння проаналізованих методів стимуляції самостійної творчої роботи студентів.

Література

1. *Альмаданат А.* Эффективность учебных занятий по баскетболу в вузе на основе применения наглядных пособий: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / РГАФК. — М., 1996
2. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна—Болонья — Саламанка — Прага — Берлін) / Упор. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. — Тернопіль, 2003. — 60 с.
3. *Волков Е.П.* Влияние методов обучения и особенностей высшей нервной деятельности учащихся в усвоении новых двигательных действий. // Физическое воспитание детей и молодежи: Республиканский межведомственный сборник. — Вып. №7. — Киев, 1980. — С. 59—64.
4. Государственная политика в сфере образования: глобальные и региональные аспекты // Программа й матер. XI Междунар. студ. науч. конф. — Харьков: НУА, 2004. — 161 с.
5. Інтерв'ю міністра освіти і науки України В. Кременя // День. — 2003. — 25 лист.
6. *Козіна Ж.Л.* Информативность й інтегральность методу кількісної оцінки суб'єктивних відчуттів напруженості навантаження // Слобожанський науково-спортивний вісник. — Харків, 2003. — № 6. — С. 137—141.
7. *Льюис Кэрролл.* Алиса в стране чудес. Сквозь зеркало, и что там увидела Алиса — София: Издательство литературы на иностранных языках. — 1967. — С. 31.
8. *Borg G.* Psychophysical bases of perceived exertion.// Med.and Sciens in Sport and Exert, 1982. — № 5. — V. 1. — P. 377—332.
9. *Borg G.* Perceived Exertion and Pain Scales Human Kinetics Pub; 1st edition (August 15, 1998) 104 pages.

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ПО СПОРТИВНИМ ІГРАМ

І. Б. Грінченко, Ю. М. Поярков

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

Вступ. Багаторівнева система підготовки фахівців вимагає від науковців розробки нових механізмів і технологій, які формують у студентів здатність бачити, осмислювати і долати труднощі, виховують готовність до активної творчої участі в науково-технічному і соціальному прогресі.

Пошук ефективних шляхів поєднання навчання студентів факультетів фізичного виховання педагогічних ВНЗ із їх майбутньою професійною діяльністю призводить до необхідності корекції цілей та змісту навчального матеріалу спортивно-педагогічних дисциплін, підвищення активності пізнавальної діяльності студентів, оскільки практика показує, що іноді випускники слабо підготовлені до самостійної роботи за фахом [5, 6].

Однією із спортивних ігор, яка вивчається на факультетах фізичного виховання педагогічних університетів, є волейбол. Майбутній випускник повинен досконало оволодіти низкою технічних і тактичних прийомів, міцно засвоїти методику викладання елементів волейболу.

Основу міцно сформованих умінь і навичок складає мотиваційно-інтелектуальна сфера, де

важливе значення набуває інтерес до предмета вивчення і знання його основ. Ці очевидні чинники успішного вивчення елементів волейболу досить важко розвинути у студентів, які мають різні спортивні спеціалізації і кваліфікацію. Проведення занять по спортивним іграм часто здійснюється із використанням в основному пояснювально-ілюстративного або репродуктивного методів навчання і не забезпечує необхідної якості професійної підготовки студентів і належного збереження у них отриманої інформації. Як показали спостереження, традиційна форма організації навчання учнів (виконання вправ стоячи боком до сітки, у парах тощо) і значний обсяг роздільного навчання технічним елементам не сприяють необхідному формуванню техніко-тактичних навичок.

Тут виникає необхідність нестандартного, нешаблонного підходу у викладанні програмного матеріалу по спортивним іграм. Тому пошук ефективних технологій навчання прийомам волейболу завжди знаходиться у центрі уваги тренерів, вчителів і викладачів. Інтегральну підготовку можна розглядати як раціональну ме-